

В.О.Сутула

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я РІЗНИХ ВЕРСТВ
НАСЕЛЕННЯ – ОСНОВНА СОЦІАЛЬНА ФУНКЦІЯ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

Постановка проблеми. Фізична культура виконує в суспільстві низку спеціальних функцій, які реалізуються у вигляді спеціалізованої діяльності людей. Така діяльність зумовлена необхідністю використання фізичних вправ задля задоволення потреб людини: а) у процесі проведення дозвілля (така діяльність спричинила в кінцевому підсумку виникнення особливої соціальної форми фізичної культури - фізичної рекреації); б) для самовираження під час змагальної діяльності, яка організується на основі їх тілесності (така діяльність привела до виникнення сучасного спорту); в) у процесі індивідуального розвитку людини (така діяльність привела в кінцевому підсумку до виникнення особливої форми “фізичної культури у сфері освіти”); г) задля відновлення частково втрачених, або ослаблених психофізіологічних функцій людини (завдяки цій діяльності виникла фізична реабілітація); д) для соціалізації людей з обмеженими фізичними можливостями та їхнього лікування з допомогою фізичних вправ (така діяльність сприяла виникненню адаптивної фізичної культури).

Окрім названих вище спеціальних функцій фізична культура, як особливий вид загальнолюдської культури, виконує в суспільстві й інтегральну (людинотворчу) функцію, тобто функцію, яка притаманна всім формам фізичної культури, яка саме й обумовлює її цілісність як соціальної системи. Результати аналізування спеціальної літератури свідчать про те, що практична реалізація цієї функції фізичної культури має свої особливості і розглядається в двох площинах. З однієї сторони, досліджується вплив фізичної культури на духовну сферу людини. Цей напрям особливо інтенсивно почав розвиватись останніми роками у зв'язку з усвідомленням того, що під впливом фізичної культури в соціальному середовищі формуються специфічні духовні цінності [2, 11, 10,12,19,20]. Їхнє створення, завоювання та примноження відбувається у формі рухової діяльності кожної людини як суб'єкта культури. А сама діяльність людини є, з однієї сторони, такою, що створює ці цінності, а з іншої - вона (діяльність та її результати) сама по собі є елементом культури суспільства. Тобто можна говорити про формування в суспільстві культури рухової діяльності [1], здійснюваної в межах реальних форм фізичної культури (фізичне виховання, спорт, фізична рекреація та реабілітація, адаптивна фізична культура). З іншої сторони, людинотворча функція фізичної культури вивчається з урахуванням впливу фізичної культури на здоров'я людини, на розвиток елементів і структур моторики та морфологічних і функціональних систем її організму [2,11,26]. Цей напрям наукових досліджень отримав найбільший розвиток внаслідок того, що проблема формування рухового потенціалу людини є предметом вивчення в теорії фізичного виховання [5,17], в теорії спорту [15,14,22]. Незважаючи на різнобічне вивчення проблеми людинотворчої функції фізичної культури, в ній і досі є малодосліджені питання. Людинотворчу функцію фізичної культури не можна до кінця зрозуміти, якщо не розглянути особливості її впливу на біологічний та соціальний складник сутності людини. Ця проблема потребує спеціального аналізу, адже в науковій літературі вона лише виявлена [16].

Методи дослідження. Дослідження базувалось на аналізі спеціальної літератури, в якій розглядалися основні соціальні функції фізичної культури.

Результати дослідження. При дослідженні соціальних функцій фізичної культури необхідно відповісти на головне питання. Чи впливає фізична культура на біологічно спадкову сутність людини, і якщо так, то як це відбувається? Це достатньо складна проблема,

що стосується самої суті людського буття. Зараз можна намітити лише деякі контури її розв'язання. При цьому будемо спиратися на два біологічних закони: а) ознаки, набуті в процесі онтогенезу, не успадковуються; б) одиницею еволюційного процесу є вид. Якщо спиратися на перший закон, то можна зробити висновок, що фізична досконалість людини, досягнута нею в результаті тривалих тренувань, не успадковується. Це означає, що культура рухової діяльності конкретної людини та її результати, що виявляються у зміні рівня її здоров'я та фізичної підготовленості, за допомогою генетичних механізмів не передаються від покоління до покоління. Звідси можна було б дійти висновку, що фізична культура не впливає на біологічно спадкову сутність людини. Проте це не так. Такий вплив все ж таки існує. Він має не прямий, а опосередкований характер. Його суть виявляється у тому, що практична діяльність людей, здійснювана в рамках різних форм фізичної культури (фізичне виховання, спорт, фізична рекреація, фізична реабілітація, адаптивна фізична культура), сприяє підвищенню рівня здоров'я конкретної людини, оскільки покращує функціонування всіх систем її організму. Тим самим створюються сприятливі умови для розвитку в неї здорових нащадків. У цьому виявляється вплив фізичної культури на біологічну сутність конкретної людини. Така дія є значення з позиції еволюції виду *Homo Sapiens* лише тоді, коли охоплює достатньо велику кількість людей, оскільки, як зазначено у другому згаданому вище біологічному законі, одиницею еволюційного процесу є вид. Отже, для формування стійких адаптаційних змін, що забезпечують передачу високого рівня здоров'я від покоління до покоління (соціальна функція), фізична культура повинна залучати до сфери свого впливу значну кількість людей (як мінімум в період активного репродуктивного віку). Тільки в цьому випадку, якщо розглядати порушену проблему з позиції еволюційних змін біологічного виду, виникає соціальний (оздоровчий) ефект від фізкультурно-спортивної діяльності. У цьому – сутність основної соціальної функції фізичної культури (оздоровчої). За даними М.Дутчака [8], суспільний ефект від оздоровчої діяльності може бути досягнуто лише при умові, коли більше третини населення держави на достатньому рівні займаються різними видами рухової активності оздоровчої спрямованості. Існування зазначеного зв'язку підтверджується матеріалами досліджень [4,13,21,23]. Так, наприклад, погіршення здоров'я населення, що спостерігається останніми роками в Україні, обумовлене тим, що лише 13% населення залучені до занять фізичною культурою і спортом [6], тоді як в розвинених країнах цей показник сягає 30%, а в Японії - 75% [7]. Проблема здоров'я людей в Україні набула загальнодержавного значення, адже в країні близько 70% дорослого населення мають низький і нижче середнього рівень фізичного здоров'я, зокрема у віці 20-29 років – 67,2%, 30-39 років – 66% [3]. Критичність ситуації, пов'язаної з погіршенням здоров'я населення України, усвідомлюється на державному рівні. Останніми роками прийнято низку важливих законодавчих актів, спрямованих на вихід з цієї ситуації. Головним із них є Закон України про фізичну культуру і спорт [9], в якому йдеться про те, що одним з основних завдань фізичної культури і спорту є підвищення здоров'я населення країни. Відповідно до цього Закону прийнято Державну програму розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 роки [6], а також низка інших нормативних документів [18,24 та ін.]. У зазначених документах йдеться про те, що пріоритетним напрямом соціального розвитку України є турбота про здоров'я нації, а одним з найважливіших завдань державної політики у сфері фізичної культури визначено формування в суспільстві потреби у здоровому способі життя, а також створення умов для її практичної реалізації. Отже, формування в суспільстві потреби у здоровому, фізично активному способі життя та створення умов для її практичної реалізації – головний напрям вирішення завдання підвищення рівня здоров'я населення України. Варто зазначити, що одним з базових компонентів такого способу життя є фізична (рухова) активність людини оздоровчої спрямованості, яка визначає її фізичне здоров'я. До сказаного вище треба також додати, що використання різних форм фізичної активності людей з метою попередження

захворювань має і пряму економічну вигоду, адже не потребує додаткових витрат держави. Тоді як втрати економіки, пов'язані з недостатньою руховою активністю населення, оцінюються, наприклад, у Європі приблизно в 150-300 євро на кожну людину на рік [25]. Канадські експерти вважають, що прямі й непрямі витрати на лікування захворювань, пов'язаних з фізичною пасивністю канадців, складають приблизно 2,5 мільярда доларів на рік, а в США, наприклад, загальна сума таких витрат оцінюється в 25-30 мільярдів доларів на рік [25].

Висновки.

1. Потреба людини у здоров'ї є потребою біологічно зумовленою, але такою, що поступово усвідомлюється в соціальному середовищі і задовольняється в ньому через різні форми фізичної культури (фізичне виховання, спорт, фізична рекреація, фізична реабілітація та адаптивна фізична культура).

2. Основною соціальною функцією фізичного виховання, спорту, фізичної рекреації, фізичної реабілітації та адаптивної фізичної культури є забезпечення фізичного здоров'я людини, а оскільки ці форми фізичної культури залучають до активних занять фізичними вправами та рухливими іграми значну кількість людей різного віку – то і суспільства в цілому. У цьому сутність прояву основної соціальної функції сучасної фізичної культури, тобто такої функції, яка притаманна усім її формам і визначає її цілісність. Вона постає як відображення фундаментального принципу, який констатує, що вся соціальна система фізичної культури має оздоровчу спрямованість.

Список літератури: 1. *Абзалов Р.А.* Размышление о физкультурологии // Теория и практика физической культуры. - 1999. - № 8. - С. 11-14. 2. *Бальсевич В.К.* Феномен физической активности человека как социально-биологическая проблема // Вопросы философии. - 1981. - № 8. - С. 78-89. 3. *Благий А., Дяченко В., Кожемякина В.* Коррекция уровня физического состояния женщин 1-го зрелого возраста в занятиях оздоровительной направленности с использованием специализированных тренажерных комплексов // Олімпійський спорт і спорт для всіх: проблеми здоров'я, рекреації, спортивної медицини та реабілітації: Тези доповідей IV Міжнар. наук. конгресу. – К., 2000. - С. 339. 4. *Булатова М.* Фитнес и двигательная активность: проблемы и пути решения // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2007. - № 1. - С. 3-7. 5. *Основы теории и методики физической культуры: Учеб. для техникумов физ. культ / Под ред. А.А. Гужаловского.* - М.: Физкультура и спорт, 1986. - 352 с. 6. *Державна програма розвитку фізичної культури // Наука в олімпійському спорті.* – 2007. - № 1. - С. 122-130. 7. *Дутчак М.В.* Спорт для всіх у світовому контексті. – К.: Олімпійська література, 2007. – 111 с. 8. *Дутчак М.* Методологія формування системи спорту для всіх в Україні / Матеріали Другої міжнародної науково-теоретичної конференції кафедри соціально-гуманітарних дисциплін “Парадигма здорового способу життя: духовні та фізичні компоненти”. – К., 2010. – С.33-38. 9. Закон України “Про фізичну культуру і спорт” // Теорія та методика фізичного виховання. – 2001. - № 2. – С. 40-50. 10. *Лубышева Л.И.* Современный ценностный потенциал физической культуры и спорта и пути его освоения обществом и личностью // Теория и практика физической культуры. 1997. - № 6. - С. 10-15. 11. *Лубышева Л.И.* Социальное и биологическое в физической культуре человека в аспекте методологического анализа // Теория и практика физической культуры. - 1996. - № 1. - С. 2-4. 12. *Лубышева Л.И.* Физическая и спортивная культура: содержание, взаимосвязи и диссоциации // Теория и практика физической культуры. - 2002. - № 3. - С. 11-14. 13. *Маланюк Л.* Проблема дефіциту рухової активності чоловіків 18-25 років // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2008. - № 2. – С. 79-81. 14. *Матвеев Л.П.* К теории построения спортивной тренировки // Теория и практика физической культуры. - 1991. - № 12. - С. 11-20. 15. *Матвеев Л.П.* Общая теория спорта. - М.: Воениздат, 1997. – 304 с. 16. *Матвеев Л.П.* Основы общей теории спорта и системы подго-

товки спортсменов. - К.: Олимпийская литература, 1999. - 318 с. 17. *Матвеев Л.П.* Теория и методика физической культуры (общие основы теории и методики физического воспитания; теоретико-методические аспекты спорта и профессионально-прикладных форм физической культуры): Учеб. для ин-тов физ. культуры. - М.: Физкультура и спорт, 1991. - 543 с. 18. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту. - К., 2004. - 16 с. 19. *Николаев Ю.М.* Теоретические аспекты интегрального содержания и человекотворческой сущности физической культуры // Теория и практика физической культуры. - 1998. - № 4. - С. 16-23. 20. *Николаев Ю.М.* Физическая культура: человеческое измерение // Теория и практика физической культуры. - 1999. - № 2. - С. 24-31. 21. *Олексин І.* Основні тенденції розвитку медико-демографічної ситуації в Україні та деякі шляхи її покращення // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. - 2008. - № 4. - С. 56-61. 22. *Платонов В.Н.* Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте. - К.: Олимпийская литература, 1997. - 583 с. 23. *Платонов В.Н.* Сохранение и укрепление здоровья здоровых людей – приоритетное направление современного здравоохранения. // Спортивна медицина. - 2006. - № 2. - С. 3-14. 24. Про затвердження Міжгалузеві комплексної програми “Здоров’я нації” на 2002-2011 роки: Постанова Кабінету Міністрів України № 14 від 10 січня 2002 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. 25. *Рожков П.А.* Роль физической культуры и спорта в формировании здорового образа жизни населения Российской Федерации [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <http://www.mediatext.ru>. - 2002. - С. 1-5. 26. *Сутула В.А.* Потребность в состязательной деятельности - важнейшая характеристика биосоциальной сущности человека // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. за ред. Єрмакова С.С. - Харків: ХХІІІ, 2000. - № 2. - С. 38-44.

Bibliography(transliterated): 1. Abzalov R.A. Razmyishlenie o fizkulturologii // Teoriya i praktika fizicheskoy kulturyi. - 1999. - № 8. - S. 11-14. 2. Balsevich V.K. Fenomen fizicheskoy aktivnosti cheloveka kak sotsialno-biologicheskaya problema // Voprosyi filosofii. - 1981. - № 8. - S. 78-89. 3. Blagiy A., Dyachenko V., Kozhemyakina V. Korrektsiya urovnya fizicheskogo sostoyaniya zhenschin 1-go zrelogo vozrasta v zanyatiyah ozdorovitelnoy napravlenosti s ispolzovaniem spetsializirovannykh trenazhnykh kompleksov // OlimpIyskiy sport i sport dlya vsIh: problemi zdorov'ya, rekreatsiyi, sportivnoyi meditsini ta reabilitatsiyi: Tezi dopovIdey IV MIzhnar. nauk. kongresu. - K., 2000. - S. 339. 4. Bulatova M. Fitnes i dvi-gatel-naya aktivnost: problemy i puti resheniya // Teoriya i metodika fizichnogo vihovannya i sportu. - 2007. - № 1. - S. 3-7. 5. Osnovyi teorii i metodiki fizicheskoy kulturyi: Ucheb. dlya tehnikumov fiz. kult / Pod red. A.A. Guzhalovskogo. - M.: Fizkultura i sport, 1986. - 352 s. 6. Derzhavna programa rozvitku fizichnoyi kulturi // Nauka v olimpiyskom sporте. - 2007. - № 1. - S. 122-130. 7. Dutchak M.V. Sport dlya vsih u svitovomu konteksti. - K.: Olimpiyska literatura, 2007. - 111 s. 8. Dutchak M. Metodologiya formuvannya sistemi sportu dlya vsih v Ukrayini / Materiali Drugoyi mizhnarodnoy yinukovo-teoretichnoyi konferentsiyi kafedri sotsialno-gumanitarnih distsiplin “Paradigma zdorovogo sposobu zhittya: duhovni ta fizichni komponenti”. - K., 2010. - S.33-38. 9. Zakon Ukrayini “Pro fizichnu kulturu isport” // Teoriya ta metodika fizichnogo vihovannya. - 2001. - № 2. - S. 40-50. 10. Lubyisheva L.I. Sovremennyiy tsennostnyiy potentsial fizicheskoy kulturyi i sporta i puti ego osvoeniya obschestvom i lichnos-tyu // Teoriya i praktika fizicheskoy kulturyi. 1997. - № 6. - S. 10-15. 11. Lubyisheva L.I. Sot-sialnoe i biologicheskoe v fizicheskoy kulture cheloveka v aspekte metodologicheskogo analiza // Teoriya i praktika fizicheskoy kul-turyi. - 1996. - № 1. - S. 2-4. 12. Lubyisheva L.I. Fizi-cheskaya i sportivnaya kultura: sodержanie, vzaimosvyazi i dissotsiatsii // Teoriya i praktika fizicheskoy kulturyi. - 2002. - № 3. - S. 11-14. 13. Malanyuk L. Problema defitsitu ruhovoyi aktivnosti cholovikiv 18-25 rokiv // Teoriya I metodika fizichnogo vihovannya i sportu. - 2008.

- № 2. – S. 79-81. 14. Matveev L.P. К теорії построєння спортивної тренувки // Теорія і практика фізи-cheskoy kulturyi. - 1991. - № 12. - S. 11-20. 15. Matveev L.P. Obschaya teoriya sporta. - M.: Voenizdat, 1997. – 304 s. 16. Matveev L.P. Osnovni ob-schey teorii sporta i sistemyi podgotovki sportsmenov. - K.: Olimpiys-kaya literatura, 1999. - 318 s. 17. Matveev L.P. Teoriya i metodika fizi-cheskoy kulturyi (obschie osnovni teorii i metodiki fizicheskogo vospitaniya; teoretiko-metodicheskie aspektyi sporta i professionalno-prikladnyih form fizicheskoy kulturyi): Ucheb. dlya in-tov fiz. kulturyi. – M.: Fizkultura i sport, 1991. – 543 s. 18. Natsionalna doktrina rozvitku fizichnoyi kulturi i sportu. – K., 2004. – 16 s. 19. Nikolaev Yu.M. Teoreticheskie aspektyi integralnogo sodержaniya i chelovekotvor-cheskoy suschnosti fizicheskoy kulturyi // Teoriya i praktika fizicheskoy kulturyi. - 1998. - № 4. - S. 16-23. 20. Nikolaev Yu.M. Fizicheskaya kultura: chelovecheskoe izmerenie // Teoriya i praktika fizicheskoy kulturyi. - 1999. - № 2. - S. 24-31. 21. Oleksin I. Osnovni tendentsiyi rozvitku mediko-demografichnoyi situatsiyi v Ukrayini ta deyaki shlyahi yiyi pokraschennya // Teoriya i metodika fizichnogo vihovannya i sportu. – 2008. - № 4. – S. 56-61. 22. Platonov V.N. Obschaya teoriya podgotovki sportsmenov v olimpiyskom sporte. – K.: Olimpiyskaya literatura, 1997. - 583 s. 23. Platonov V.N. Sohranenie i ukreplenie zdorovya zdorovyih lyudey – prioritnoe na-pravlenie sovremennoho zdavoohraneniya. // Sportivna meditsina. – 2006. - № 2. – S. 3-14. 24. Pro zatverdzhennya Mizhgaluzevoyi kompleksnoyi programi “Zdorov’ya natsiyi” na 2002-2011 roki: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayini № 14 vId 10 sichnya 2002 r. [Elektronniy resurs] / Ofitsiyiniy sayt Verhovnoyi Radi Ukrayini. – Rezhim dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.]. 25. Rozhkov P.A. Rol fizicheskoy kulturyi i sporta v formirovanii zdorovogo obraza zhizni na-seleniya Rossiyskoy federatsii [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupa : <http://www.mediatext.ru>. - 2002. - S. 1-5. 26. Sutula V.A. Potrebnost v sostyazatelnoy deyatel'nosti - vazhneyshaya harakteristika biosotsialnoy suschnosti cheloveka // Pedagogika, psihologiya ta mediko-biologichni problemi fizichnogo vihovannya i sportu: Zb. nauk. pr. za red. Ermakova S.S. - Harkiv: HHPI, 2000. - № 2. - S. 38-44.

В.А. Сутула

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ФИЗИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ РАЗНЫХ СЛОЕВ НАСЕЛЕНИЯ – ОСНОВНАЯ СОЦИАЛЬНАЯ ФУНКЦИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

В статье показано, что потребность человека в здоровье является потребностью биологически обусловленной, которая удовлетворяется в социальной среде через разные формы физической культуры. Сделано заключение, что основной социальной функцией физической культуры является обеспечение физического здоровья человека. Она проявляется как отображение фундаментального принципа, который констатирует, что вся социальная система физической культуры имеет оздоровительную направленность.

V. Sutula

THE HEALTH OF DIFFERENT POPULATION GROUPS IS THE MAIN SOCIAL FUNCTION OF PHYSICAL CULTURE

The paper shows that the human need for health is biologically determined need, which is satisfied in the social environment through various forms of physical culture. Deduced that the main social function of physical education is to ensure physical health. It manifests itself as a reflection of a fundamental principle, which states that the whole social system of physical training has a wellness focus.

Стаття надійшла до редакційної колегії 11.10.2011

